

Författare i Mariefred

Mariefred med omnejd kan se tillbaka på en snart tusenårig litterär tradition från Gripsholmsstenens runristare till dagens deckarförfattare, som båda berättar om ond bråd död. Men däremellan ryms mycket annat. Utan ambitionen att vara heltäckande presenteras här en del av de författare, som under längre eller kortare tid varit bosatta i eller nära Mariefred och som mer eller mindre präglats av stadens och traktens genius loci.

Av alla de cirka 2700 kända runstenarna i Sverige utgör de, som berättar om det så kallade Ingvarståget, en särskilt intressant grupp. Ett trettiotal runstenar i främst östra Södermanland berättar liksom Snorre Sturlasson om Ingvar den vittfarnes vikingatåg mot Särkland, Sidenlandet söder om Kaspiska havet, och expeditionens tragiska slut. Förutom Ingvar och hans fyra bröder omkom alla på de 30 vikingaskeppen antingen på grund av farsoter eller som det står på stenen "de gävo örnen föda" d.v.s. de föll på slagfältet.

Var runstenen ursprungligen restes vet man inte med säkerhet, den återfanns först 1830 som tröskelsten i källaren till Teatertornet, men säkert är att den stod och fortfarande står nära den stormannagård som tillhörde Ingvar och hans släkt.

Om "författarens" namn vet vi inget eftersom runstenar i allmänhet inte meddelar vem som ristat in runorna men att texten skrivits på vers vittnar om runristarens kunnande och kännedom om forntida hjältepos.



Sommaren 1779 tillbringade **Carl Michael Bellman** i Mariefred. Gustav III hade fattat intresse för slottet som historisk och nationell symbol och krävde också en mer ståndsmässig bebyggelse i stället för de låga envåningshus som präglade staden. Huset vid nuvarande Djurgårdsgatan där Bellman bodde några månader står fortfarande kvar men färgsättningen var förmodligen en annan. Den gula avfärgningen som vi ofta förknippar med svenska herrgårdar blev

vanlig först mot slutet av seklet och avsikten var att imitera sten, de exklusivare tegelbyggnaderna.

Att Mariefred inte riktigt motsvarade huvudstadens mondäna liv skildrar Bellman med illa dolt förakt i den visa, n: o 34 i Fredmans sånger som skrevs under sejouren i Mariefred. I en kommentar till visan från 1830-talet kommenteras de sista raderna något kryptiskt: *Mariefred lärer på Bellmans tid ha varit ännu tarvligare än i våra dagar, men fruarna däremot mera artiga mot främlingar än nu.*

I sin helhet lyder Bellmans visa sålunda:

På Gripsholm är allt för roligt,
Men i Mariefred, minns jag,
Var polisen något svag.
Och fastän det syns otroligt,
På min ära står det fast,
Ej fanns där en enda qvast:
Dammborst, viska eller skåfvel
Är där liksom rar som mat;
Ja den ädle Magistrat,
Tror jag, får ej annat såfvel
Än pannkaka, lök och frat.
Där ser ut som Sankte Påvel
Hängt ut Bönedags Plakat.
Ingen skorsten såg jag röka
Ingen matmor gå och stöka:
Jag såg bara tomma fat,
Tallrik hvarken djup ell flat.
Hela staden genomsöka,
Fanns där aldrig en dukat.
Men hvad tycks om sådan stat?
Stadens vakt är en Soldat,
Som tillika slår på trumma;
Är han krank, så går hans gumma,
Lika döf och desperat.
Slutlig måste, just in summa,
Hvarje dödlig blifva flat:
Tänk hvar Husvärd är kastrat!

Att vistas i Mariefred som sommargäst har en lång tradition med början under 1800-talets första decennier. Närheten till Stockholm, de vackra omgivningarna och inte minns det på historiska minnen rika Gripsholm lockade till sig även många kulturpersonligheter. En av dessa var skalden **Elias Sehlstedt** kanske mest känd genom sina idylliska dikter ofta i visform som till exempel: "Litet bo jag satta vill".

Sina intryck från några somrar på 1870-talet har Elias Sehlstedt förevigat i en dikt vars första rader kanske äger viss giltighet även idag...

Att bo uti Mariefred
Och ha tre, fyra rum och kök,
För att en sommar slå sig ned,
Är just ett gott försök.
Ty har man här sig tagit fast,
Så ser man genast till och med
Att man bor bäst och billigast
Uti Mariefred!

Redan 1755 publicerades, till dåtida turisters gagn och nytta, den första beskrivningen över Gripsholm och dess konstskatter. Författaren var hovkamrer tillika ståthållare **C. F. Ljungman** och slottet skulle även i fortsättningen komma att utgöra en källa till såväl skönlitterära verk av växlande kvalitet som vetenskapliga avhandlingar. Konsthistorikern och forskaren **Georg Nordensvahn** representerar båda genrerna." Skatten på Gripsholm" är den talande titeln på en äventyrshistoria av den tillfällige Mariefredsbon, den gick även som följetong i en av de populära veckotidningarna.

Den legendariske borgmästaren i Mariefred åren 1906-46 **Gustav Lindqvist**, mer känd under pseudonymen Mari Mihi, har även han låtit sig inspireras av den gamla vasaborgen med vilken staden är så intimt förknippad. Äventyrsromanen "Ödenas röda slott" motsvarar för en nutida läsare den stil med vilken författaren karaktäriseras i Nordisk familjebok:

"Ytterlig avsky för moderna åskådningar, hurtig och burschikos berättarförmåga, en mellan journalistiskt



kåseri och stämningssökande epik svingande stil ha gjort L:s berättelser mycket populära".

Lyrikern och akademiledamoten Bertil Malmberg är en av flera betydande 1900-talsförfattare som haft hemortsrätt i Mariefred. Åren 1932 till 1937 skildrar han Mariefred i självbiografin "Ett författarliv" i vilken han också berättar om mötet med en annan av 1900-talets stora diktare, Johannes Edfelt. Även han var under en kortare period på 30-talet bosatt i staden och arbetade här på ett av sina stora diktverk "Högmässa", ett av mellankrigstidens mest uppmärksammade litterära opus.

På kyrkogården i Mariefred under stora vajande trädkronor ligger **Kurt Tucholsky**, den internationellt mest kände författare som varit bosatt, om än inte i, så nära den stad och det slott han så kärleksfullt beskriver i romanen "Schloss Gripsholm".

Våren 1929 kom han till Mariefred från ett Tyskland där hans böcker snart skulle brännas på bokbål och bosatte sig under en lycklig och litterärt produktiv tid på Fjälltorp nära Hedlanda station. Romanen som kom ut 1931 är en skir och samtidigt lekfull kärlekshistoria där autentiska miljöer utgör bakgrunden till amorösa förvecklingar. Författarens allt svårare livssituation slutade med att han i december 1935 tog sitt liv i Hindås nära Göteborg. Enligt hans egen önskan begrovs han i Mariefred där slutraderna ur en annan stor humanists verk, Goethes Faust, manar de många sentida besökarna till eftertanke.



En nutida skildrare av Mariefredstrakten är Jan Myrdal. Släkten Myrdal har mer än en förbindelse med staden, så var till exempel farfadern initiativtagare till folkhögskolan och föräldrarna Alva och Gunnar Myrdal var under många år bosatta i Mariefred. I sin självbiografi "Barndom" berättar Jan Myrdal livfullt om sin uppväxt i den trakt där han så småningom själv skulle bo tillsammans med Gun Kessle på Fagervik, inte långt från Kurt Tucholskys sommarnöje.

Under senare tid har ett anmärkningsvärt stort antal deckarförfattare varit bosatta i Mariefred, ibland verkar idyll vara en fruktbar jordmån för mord och intriger!

Tage Giron, vars detektivromaner präglas av realistiska personporträtt och exakta miljöskildringar, är en av dem. En annan är den nyligen bortgångne **Olov Svedelid** som tillsammans med vännen och tillika åtminstone partiella Mariefredsbarn Leif Silbersky skrivit en lång rad romaner ofta präglade av moralfilosofiska och existentiella frågeställningar.

Att intresset för kriminalgenren kan gå i arv är **Ulla Trenter Palm** och hennes dotter Lauras uppskattade romaner goda exempel på. Sedan några år bor även **Åsa Larsson**, en av de mest uppmärksammade yngre deckarförfattarna, i Mariefred. Kanske kommer även hon att hitta ny inspiration i historisk miljö - i så fall är hon inte den första!

Jörgen Jepsson

